

Kulturnämnden

Yttrande över detaljplaneprogram för Bergs gård

Förslag till beslut

Kulturnämnden antar förslag till yttrande enligt bilaga 1 till tjänsteskrivelse daterad den 24 november 2017.

Sammanfattning

Kulturnämnden yttrar sig i frågor som rör behov av anläggningar och lokaler för kulturverksamhet samt gestaltning av offentliga platser. Nämnden är även rådgivande vid utformning av bostadsområden

Syftet med detaljplaneprogrammet är att ta ett helhetsgrepp över området Bergs gård och visa kommunens övergripande vision för området. Programmet kommer att ligga som underlag till kommande detaljplaner på Bergs gård. Kultur- och fritidsenheten kommer att bevaka dessa detaljplaner. Bergs gård planeras att omvandlas från oljedepå till att inrymma en ny stadsdel med cirka 2000 bostäder. Området har potential att bli en miljö där Nackas industriella arv kommer att bli en del av stadsdelens karaktär. Två kulturhistoriska värdefulla byggnader finns i området ett tapphus med betongkaj och en mindre cistern. Tapphuset föreslås i programmet kunna användas för kulturverksamhet.

Ärendet

Planprogram i korthet

Syftet med detaljplaneprogrammet är att ta ett helhetsgrepp över området Bergs gård och visa kommunens övergripande vision för området. Programmet kommer att ligga som underlag till kommande detaljplaner på Bergs gård.

Programförslaget föreslår en tät och blandad bebyggelse med cirka 2000 bostäder i området. Nya kopplingar i form av gator och ny bebyggelse integrerar den nya bebyggelsen med Nacka stad och gör Nyckelviken och Saltsjön mer tillgängliga. Nyckelviken tillgängliggörs

genom en strandpromenad med station för pendelbåt, nya stigar och ny busshållplats. Nya målpunkter som till exempel sport- och fritidscenter vid Skönviksvägen och inbjudande stadsrum med vattenutsikt öppnar upp området för övriga Nacka. Det centrala motivet för bebyggelsens struktur och karaktär är dess samspel och följsamhet med bergslandskapets karga och dramatiska branter.

Samrådsförslaget är relativt detaljerat i syfte att visa hur en stor mängd bostäder kan anpassa sig till områdets kuperade terräng och värdefulla kulturmiljö och uppnå god kvalitet. Planeringen är dock i ett tidigt skede och därmed öppet för förändringar exempelvis genom detta samråd. Flera utredningar kring gestaltungsprinciper för allmän plats och kvartersmark kommer att tas fram under fortsatt arbete.

Kulturhistoriskt värdefull byggnad, tapphus med betonglastkaj. Huset planeras att bevaras och i framtiden kunna användas för kulturverksamhet.

Kulturhistorisk byggnad, mindre cistern, som planeras att bevaras.

Planerad sport- och fritidscenter vid Skönviksvägen

Några av projektmålen för Bergs gård

Ta tillvara och utveckla värdefullt naturlandskap och kulturmiljö

Målet handlar om att bland annat ta tillvara och utveckla platsens värdefulla natur- och kulturmiljö. Istället för att försöka bebygga områden med höga natur- och kulturvärden ska de tillgängliggöras genom varsamma och inkännande åtgärder som ökar rekreativiteterna. Orörda partier ska ge karaktär till stadsmiljön och ny bebyggelse ska samspela med naturlandskapet för att skapa en ny helhet - en ny årsring i farledmiljön. Ny bebyggelse ska anknyta till omgivande naturrum och platsens kulturmiljö genom val av material och kulörer. Omgivande landskapsrum är skyddsvärda och omfattas av riksintresse

för kulturmiljövården, där naturlandskapet är ett kärnvärde. Delar omfattas även av strandskydd och ingår i naturreservatet Nyckelviken.

Trivsamt lokal livsmiljö

Målet handlar om att bygga en fysisk miljö där människor mår bra. Gator ska till stor del vara lugna och grönskande lokalgator med begränsad biltrafik i syfte att skapa höga vistelsevärden för fotgängare. Bebyggelsen ska ha en trivsamt mänsklig skala och god helhetsverkan som ramar in stadsrum med olika karaktär. Stadsgrönskan ska planeras medvetet för att stärka stadsrummets karaktär och ge detaljering och upplevelserikedom. Andra viktiga delar är att bostädernas friytor och förskolornas gårdar ska vara attraktiva. Friytorna ska vara tillräckligt stora och erbjuda goda sol-, dagsljus och vindförhållanden. Bergs gård ska vara tätt men inte för tätt.

För att stadsdelen ska bli inbjudande för besökare planeras målpunkter för en bred publik i området. Vidare planeras en strandpromenad med bad, bastu och säsongsverksamhet såsom kiosk samt inbjudande stadsrum vid vattnet med storslaget utsikt kunna utgöra breda målpunkter.

Kulturmiljöprogram

Den västra delen av Nackas norra kuststräcka, från Saltsjöqvarn till Nacka strand, präglas av hög exploatering med industribyggelse invid vattnet och flerfamiljsbostäder uppe på berget. Bevarad skärgårdsvegetation finns i sprickdalslandskapets sluttningar. Den östra delen, från Nacka strand/Augustendal till Tegelön består av ett glesbyggt skärgårdslandskap med lågskalig bebyggelse som underordnar sig naturmiljön. Som helhet har farledsmiljön en varierad och sammansatt landskapsbild och dess övergripande karaktär ska beaktas. Enligt rekommenderat förhållningssätt i Nacka kommuns kulturmiljöprogram ska nya byggnader längs med norra kusten inordnas i respektive delområdes övergripande karaktär. Karaktärsskapande ny bebyggelse ska utformas och placeras så att den bildar en tydlig årsring i farledsmiljön.

Kulturhistoriskt värdefull miljö

Enligt programförslaget ska Bergs gård omvandlas från oljedepå till att inrymma en ny stadsdel med cirka 2000 bostäder. En naturlig konsekvens av detta är att platsens nuvarande industrilandskap med de karaktäristiska cisternerna försvinner. Här kommer istället en ny årsring att växa fram och om området utvecklas med omsorg har det stor potential att bli en karaktärsfull miljö med möjlighet att förvalta sitt industriella arv. Även om platsens industrihistoriska värde går förlorat när oljehamnen rivs, bevarar planförslaget en del industriella spår vilket sammantaget är positivt för det kulturhistoriska värdet. Det möjliggör en industriell karaktär i området som ger platsen en egen identitet och samspelar med dess historia.

Tapphuset och en oljecistern bevaras för att göra områdets industriepok läsbar och för att göra blandningen av bebyggelse mer spännande. Fler cisterner bevaras inte då de är förorenade, saknar arkitektoniska kvalitéer som objekt och är svåra att använda. Tapphuset

föreslås fungera som lokal för kulturverksamhet där betonglastkaj kan få en ny användning som exempelvis uteservering eller scen.

Fotografi på tapphuset så som det ser ut idag.

Byggnadsmaterial för ny bebyggelse föreslås knyta an till depåns industrimaterial. Utformning av allmän plats bör anknyta till industrihistorien. Exempelvis kan ny markbeläggning visa placeringar av cisterner och trappor till vattnet utföras med industriell karaktär

Det är dock önskvärt att fler industriella spår sparas då de tillsammans kan verka som positiva resurser i området och tillföra ett historiskt lager till platsen. Generellt använder sig även den nya strukturen av redan ianspråktagen mark för bebyggelse, dagvattenhantering och trappor vilket gör att urberget bevaras och onödiga sprängningar undviks. Den synliga berggrunden är en betydelsefull del av området och ska beaktas. Infrastrukturen är också ett kulturhistoriskt lager och nuvarande

Skönviksvägen utvecklades vid mitten av 1800-talet. I planförslaget anpassas vägen till den nya bebyggelsen men behåller sin sträckning vilket är positivt.

En av utmaningarna utifrån ett kulturhistoriskt perspektiv är hur den nya bebyggelsen kommer att påverka upplevelsen längs med farledsmiljön. Planförslaget behöver ta hänsyn till platsens storslagna och obebyggda förkastningsbrant så att kustens sammansatta karaktär och viktiga upplevelsevärden bevaras. Den nya strandpromenaden som föreslås längs med vattnet till Nyckelvikens riskerar att påverka upplevelsen av strandlinjen och berget negativt.

Det är viktigt att den underordnar sig den branta bergssidan och inte heller påverkar viktiga naturvärden negativt. Däremot är det positivt för områdets kulturhistoriska värde att den nya småskaliga bebyggelsen varsamt samspelar med naturlandskapet och befintlig topografi. Omsorgsfullt klättrar den upp för berget och karaktäristiska upplevelsevärden i det nuvarande industrilandskapet har tagits tillvara i form av vyer, siktlinjer och smala gränder mellan huskroppar. Bergsknallarna, ljungheden och grönska tillåts ta plats och leta sig in i området och befintliga förutsättningar används för att bland annat skapa en grannskapspark. Den nya bebyggelsens material knyter an till omgivningen och plockar upp kulörer från berget, naturen och angränsande områden som Jarlaberg.

Bebyggelse med småskalighet och upplevelserikedom

Varje kvarter delas in i byggnader med särskilda fasadyttryck och skiftande taknock. Byggnader vinklas, skjuts i sidled och gavelmotiv lyfts fram i syfte att ge fotgängare en mer stimulerande och småskalig upplevelse. Trappgränder skär rakt igenom bebyggelsemassan för att ge spännande utblickar mot vattnet samt en upplevelse av den kuperade terrängen. Låga tvåvåningsbyggnader planeras för att göra skalan greppbar. Bland de intima gränderna planeras radhus som ökar platsernas intimitet och variation i uttryck. Den täta bebyggelse ska utformas med en omsorgsfull detaljering för att bidra till en variationsrik och estetiskt tilltalande miljö för fotgängare som rör sig långsamt genom området.

Fotgängare

På lokalgatorna i Bergs gård får fordonstrafiken samt cyklar färdas på de gåendes villkor, förslagsvis med gångfartsområden. Lokalgatorna ansluter till den huvudgata som föreslås gå runt i programområdet. Längs huvudgatan föreslås gångbana. Även längs med Skönviksvägen kommer fotgängarna få en egen yta separerad från cykeltrafik. Bron mellan Jarlaberg och Bergs gård föreslås bli en kombinerad gång- och cykelbana. Ner till vattnet kommer det både att finnas hiss och trappor för fotgängarna att använda. En planerad pendelbåt kan skapa närhet till övriga stadsdelar kring Stockholm inlopp, som exempelvis Djurgården, Kvarnholmen och områden som utvecklas i Norra Djurgårdsstaden. Trappor och hissar ökar tillgängligheten till vattnet.

Tillgänglighet

Idag är programområdet till största del helt otillgängligt för allmänheten. Eftersom den naturliga topografin till stor del behålls intakt innebär det en del höjdskillnader.

En så kallad mini-ÅVC (återvinningscentral) planeras i området dit de boende kan gå för att kunna lämna in kläder och andra föremål till återbruk, och olika material som elavfall, farligt avfall och annat grovavfall till återvinning. Mini-ÅVC är ett helt nytt koncept, i helt ny skepnad – långt ifrån traditionella grovsopsrum. Den placeras bland butikslokaler eller andra lättillgängliga lokaler. Det ska vara en nyskapande, men snart självklar service, i de boendes närhet i stadsmiljön, som är användarvänligt och estetiskt omsorgsfullt gestaltade. Utanför mini-ÅVC kommer också förpackningar och tidningar att kunna lämnas. Mini-ÅVC är tänkt att bli en central plats. Mini-ÅVC kan också placeras på en plats där många på

ett naturligt sätt rör sig dagligen. Förslaget läge är på Skönviksvägen vid gångbron där kopplingar till kollektivtrafik finns.

Barnkonsekvenser

Området bedöms kunna innehålla bra lek- och vistelsemöjligheter både i Bergs gårds parker, Nyckelviken och Jarlabergsparken. Utöver det kan gårdarna till bostadshusen bli trygga samt få en tydlig skillnad mellan privat och offentligt. Detta anses vara positivt för barn. Vidare är utformning av kvartersbebyggelsen anpassad för att ge goda sol-, dagsljus och vindförhållanden på friytor, vilket också är positivt.

Två förskolor planeras i området med små förskolegårdar på cirka 10 kvadratmeter per barn. Förskolegårdar bedöms ha goda förutsättningar för en god utformning och möjlighet finns även att bedriva förskoleverksamhet i omgivande park och natur. Biltrafiken föreslås begränsas i stora delar av området vilket innebär att gator och torg ger goda förutsättningar för social kontakt och lek. Gång- och cykelbanor blir generellt sett säkra även om bergsbranter, trappor och dagvattendammar kan vara riskfaktorer för små barn. Service så som befintlig grundskola, planerade förskolor och möjlig kommersiell service bedöms ligga inom gångavstånd och kan nås via trygga gång- och cykelvägar

Enhetens analys och bedömning

Kulturnämnden kan yttra sig i frågor som rör behov av anläggningar och lokaler för kulturverksamhet. Nämndens ansvarsområde är även utsmyckning av offentliga platser och byggnader samt att i övrigt, där nämndens medverkan påkallas, vara rådgivande vid utformning och utsmyckning av bostadsområden. Kulturnämnden har fått möjlighet att lämna synpunkter över detaljplaneprogram för Bergs gård.

Vissa miljöer av kulturhistoriskt värde finns i det aktuella området kommer att bevaras såsom en mindre cistern, det befintliga tapphusets med tillhörande betongkaj, båda ligger centralt i området. Programmet föreslår framtida möjlighet att använda tapphuset för kulturändamål samt att den betongkaj som finns vid huset kan användas för café eller scen. Diskussioner med möjliga aktörer som kan driva verksamhet i tapphuset bör initieras tidigt för att skapa goda förutsättningar att planera ombyggnationer på bästa sätt. Det är viktigt att utvärdera om fler byggnader och kan sparas för att hålla Nackas kulturarv levande.

Detaljplaneprogrammet ger generella riktlinjer för det fortsatta arbetet. med flera olika detaljplaner inom Bergs gård. Olika utredningar planeras att tas fram för gestaltningsprinciper för allmän plats och kvartersmark. En antikvarisk förundersökning har gjorts och ligger till grund för programmet. Enheten kommer att bevaka och återrapportera till kulturnämnden i framtida samråd för området.

Detaljplaneprogrammet presenterar inga förslag på lämpliga platser för konstnärlig gestaltning som berör och berikar. Kultur- och fritidsenheten påpekar vikten av att denna planering kommer i tidigt i processen och i dialog med kommunen och byggherrar.

Gestaltningmässigt är ett varierat fasaduttryck att förorda såväl till formgivning som färgsättning. Enligt riktlinjerna i Öppna konsten¹ ska estetiska och konstnärliga värden finnas med från början i gestaltningen av hela bebyggelsen när det gäller såväl byggnation som konstnärlig utsmyckning.

Opportunikey – möjligheternas nyckel

Kultur- och fritidsenheten har ett uppdrag att utreda möjlighet att se över möjligheter till fler bokningsbara lokaler i kommunen. I de mini-ÅVC som ska byggas i alla nya stadsdelar finns möjlighet att samnyttja lokalerna när de inte är bemannade. Vid fortsatt planering av mini-ÅVC är det positivt att denna möjlighet utreds.

Sport- och fritidscenter

I det framtida sport- och fritidscenter som planeras vid Skönviksvägen är det önskvärt att addera verksamhetsanpassade lokaler för dans, till exempel en lokal på cirka 200 kvadratmeter med minst 4 meter i takhöjd. Andra bokningsbara lokaler i samma anläggning bör utredas för att kunna nyttjas av olika kulturkursanordnare och för civilsamhället. Detta kommer att vara eftertraktade lokaler när Nacka utvecklar kundval för kulturskolan.

Ekonomiska konsekvenser

Planprogrammet medför inga ekonomiska konsekvenser för kulturnämnden.

Konsekvenser för barn

Att levandegöra Nackas kulturarv är viktigt så att barn som växer upp här kan få förståelse för områdets historia. Det är av intresse att skapa miljöer där man förklarar området och byggnadernas historia och skapar intresse för att värna om att detta bevaras för framtiden.

Programförslaget föreslår nya bostadskvarter med gårdar får en tydlig skillnad på privat och offentlig miljö. Gårdar upplevs ofta som trygga och tillgängliga platser för barn, vilket ökar barns rekreativmöjligheter. Nya gång- och cykelstråk kommer att skapa möjlighet att enkelt nå olika aktiviteter till exempel vid Jarlabergsskolan. Det blir även bra för att på ett säkert sätt kunna ta sig fram i Nacka stad, nå friluftsområden i till exempel Nyckelviken.

Bilagor

1. Yttrande över detaljplaneprogram för Bergs gård den 24 november 2017
2. Detaljplaneprogram för Bergs gård

Nadia Izzat
Enhetschef
Kultur- och fritidsenheten

Susanne Broman Kjulsten
Samhällsplanerare
Kultur- och fritidsenheten

¹ Öppna konsten, beslut i kommunfullmäktige den 19 april 2010, (KFKS 2007/73)